Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 2ας Μαΐου 2018 [1]

Υπόθεση C-214/17

Alexander Mölk
κατά
Valentina Mölk

[αίτηση του Oberster Gerichtshof (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Αυστρία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Πρωτόκολλο της Χάγης σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής – Διατροφή – Περίπτωση κατά την οποία ο δικαιούχος και ο υπόχρεος διατροφής έχουν συνήθη διαμονή σε διαφορετικά κράτη μέλη – Αίτηση του υπόχρεου για μείωση του ποσού της διατροφής – Καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου»

I. Εισαγωγή

1. Η παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι η δεύτερη κατά σειρά με την οποία το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) ζητεί από το Δικαστήριο την ερμηνεία του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 [2].

2. Οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου αφορούν, εν προκειμένω, την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007. Η διάταξη αυτή ορίζει ότι το δίκαιο του δικάζοντος δικαστή (lex fori) εφαρμόζεται κατ' αρχήν στις υποχρεώσεις διατροφής, όταν ο δικαιούχος ζητεί διατροφή ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του.

3. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν η lex fori εφαρμόζεται και σε διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του υπόχρεου. Οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου, που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, ανέκυψαν σε διαδικασία ενώπιον της αρχής του τόπου της συνήθους διαμονής του υπόχρεου, στο πλαίσιο της οποίας ο υπόχρεος ζητεί μείωση του ποσού της προγενεστέρως επιδικασθείσας βάσει του δικαίου του κράτους της συνήθους διαμονής του διατροφής, στο πλαίσιο διαδικασίας που είχε κινηθεί με πρωτοβουλία του δικαιούχου.

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η πολωνική.

2 Το Πρωτόκολλο αυτό περιλαμβάνεται στο παράρτημα της αποφάσεως 2009/941/ΕΚ του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για τη σύναψη, εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, του πρωτοκόλλου της Χάγης της 23ης Νοεμβρίου 2007 σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής (ΕΕ 2009, L 331, σ. 17, στο εξής: Πρωτόκολλο της Χάγης του 2007). Η πρώτη αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορούσε την εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 σε υπόθεση στην οποία η δικαιούχος διεκδικούσε διατροφή αναδρομικώς για περίοδο προγενέστερη της κινήσεως της εν λόγω διαδικασίας. Επί της αιτήσεως αυτής αναμένεται η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως από το Δικαστήριο. Στην ως άνω υπόθεση ανέπτυξα τις προτάσεις μου στις 30 Ιανουαρίου 2018. Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση KP (C-83/17, EU:C:2018:46). Αξίζει να σημειωθεί ότι, αντιθέτως προς την παρούσα προδικαστική παραπομπή, στην υπόθεση KP επήλθε αλλαγή στη συνήθη διαμονή ενός εκ των διαδίκων στη δίκη περί διατροφής σε χρονικό σημείο κρίσιμο για την έκδοση αποφάσεως επί του αιτήματος διατροφής.

II. Το νομικό πλαίσιο

Α. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Το Πρωτόκολλο της Χάγης του 2007

4. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α′, και το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 ορίζουν τα εξής:

«*Άρθρο 3*

Γενικός κανόνας περί εφαρμοστέου δικαίου

1. Εκτός αντίθετης διάταξης του πρωτοκόλλου, οι υποχρεώσεις διατροφής διέπονται από το δίκαιο του κράτους της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής.

[…].

Άρθρο 4

Ειδικοί κανόνες υπέρ ορισμένων δικαιούχων διατροφής

1. Οι ακόλουθες διατάξεις εφαρμόζονται σε περίπτωση υποχρεώσεων διατροφής:

α) γονέων έναντι των τέκνων τους·

[…].

3. Υπό την επιφύλαξη του άρθρου 3, το δίκαιο του δικάζοντος δικαστή εφαρμόζεται όταν ο δικαιούχος διατροφής έχει προσφύγει στην αρμόδια αρχή του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του. Εντούτοις, εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους της συνήθους διαμονής του δικαιούχου, όταν ο δικαιούχος δεν μπορεί να επιτύχει διατροφή από τον υπόχρεο δυνάμει του δικαίου του δικάζοντος δικαστή.

[…]»

5. Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, με τίτλο «Καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας»:

«Ανεξάρτητα από τις διατάξεις των άρθρων 3 έως 6 [του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007], ο δικαιούχος και ο υπόχρεος διατροφής μπορούν, αποκλειστικά για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας που διεξάγεται σε δεδομένο κράτος, να ορίσουν ρητά ότι μια υποχρέωση διατροφής διέπεται από το δίκαιο του συγκεκριμένου κράτους».

6. Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β′, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, με τίτλο «Καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου», ο δικαιούχος και ο υπόχρεος διατροφής μπορούν ανά πάσα στιγμή, ανεξάρτητα από τα άρθρα 3 έως 6 του Πρωτοκόλλου αυτού, να ορίσουν ως εφαρμοστέο σε υποχρέωση διατροφής το δίκαιο του κράτους στο οποίο έχει τη συνήθη διαμονή του ένας από τους διαδίκους κατά τον χρόνο του καθορισμού.

2. Ο κανονισμός 4/2009

7. Οι διατάξεις σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο ΙΙ («Διεθνής δικαιοδοσία») του κανονισμού 4/2009[3]. Κύριο ρόλο μεταξύ των διατάξεων αυτών διαδραματίζει το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο επιγράφεται «Γενικές διατάξεις» και ορίζει τα εξής:

«Σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής στα κράτη μέλη, δικαιοδοσία έχει:

α) το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του εναγομένου, ή

β) το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, ή

[…]».

8. Κατά το άρθρο 5 του κανονισμού 4/2009, με τίτλο «Διεθνής δικαιοδοσία που βασίζεται στην παράσταση του εναγομένου ενώπιον του δικαστηρίου»:

«Πέραν των περιπτώσεων όπου η διεθνής δικαιοδοσία απορρέει από άλλες διατάξεις του παρόντος κανονισμού, το δικαστήριο κράτους μέλους ενώπιον του οποίου ο εναγόμενος παρίσταται αποκτά διεθνή δικαιοδοσία. Ο κανόνας αυτός δεν εφαρμόζεται, εάν η παράσταση έχει ως σκοπό την αμφισβήτηση της διεθνούς δικαιοδοσίας.»

ΙΙΙ. Ιστορικό της διαφοράς της κύριας δίκης

9. Ο Alexander Mölk, υπόχρεος της επίμαχης στην κύρια δίκη διατροφής, είναι ο πατέρας της δικαιούχου Valentina Mölk. Τα τελευταία έτη, ο A. Mölk έχει τη συνήθη διαμονή του στην Αυστρία ενώ η δικαιούχος V. Mölk έχει τη συνήθη διαμονή της στην Ιταλία.

10. Δυνάμει διατάξεως του Bezirksgericht Innsbruck (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου του Innsbruck, Αυστρία) της 10ης Οκτωβρίου 2014, ο υπόχρεος υποχρεώθηκε να καταβάλλει στη δικαιούχο διατροφή 650 ευρώ μηνιαίως. Η διάταξη αυτή περί διατροφής εκδόθηκε βάσει του αυστριακού δικαίου. Η διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας εκδόθηκε η διάταξη της 10ης Οκτωβρίου 2014 είχε κινηθεί με πρωτοβουλία της δικαιούχου.

3 Κανονισμός (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής (ΕΕ 2009, L 7, σ. 1· διορθωτικά ΕΕ 2011, L 131, σ. 26, και ΕΕ 2017, L 4, σ. 116).

11. Το 2015 ο υπόχρεος ζήτησε ενώπιον του Bezirksgericht Innsbruck (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου του Innsbruck) τη μείωση του ποσού της διατροφής από 650 σε 490 ευρώ από 1ης Φεβρουαρίου 2015[4]. Προς στήριξη του αιτήματος αυτού, ο υπόχρεος υποστήριξε ότι είχαν μειωθεί τα εισοδήματά του λόγω καταργήσεως ενός ετήσιου επιδόματος. Η δικαιούχος ζήτησε την απόρριψη του αιτήματος αυτού.

12. Με διάταξη της 11ης Δεκεμβρίου 2015, το Bezirksgericht Innsbruck (πρωτοβάθμιο δικαστήριο του Innsbruck) απέρριψε το αίτημα μειώσεως του ποσού της διατροφής. Κατά την εκτίμηση του δικαστηρίου αυτού, το αίτημα του υπόχρεου έπρεπε να κριθεί βάσει του ιταλικού δικαίου, διότι η συνήθης διαμονή της δικαιούχου είναι στην Ιταλία.

13. Ο αιτών άσκησε έφεση κατά της διατάξεως της 11ης Δεκεμβρίου 2015 ενώπιον του Landesgericht Innsbruck (περιφερειακού δικαστηρίου του Innsbruck, Αυστρία). Με διάταξη της 9ης Μαρτίου 2016, το εν λόγω δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου.

14. Αντιθέτως προς το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε, ωστόσο, ότι το αίτημα μειώσεως του ποσού της διατροφής έπρεπε να εξεταστεί κατ' εφαρμογήν του αυστριακού δικαίου. Η διάταξη της 10ης Οκτωβρίου 2014 περί διατροφής είχε εκδοθεί βάσει του αυστριακού δικαίου. Επισήμανε δε ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 («Σε περίπτωση αλλαγής της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους της νέας συνήθους διαμονής από τη στιγμή κατά την οποία επέρχεται η συγκεκριμένη μεταβολή»), η αλλαγή του εφαρμοστέου δικαίου είναι δυνατή μόνον εάν έχουν μεταβληθεί τα πραγματικά περιστατικά που λαμβάνονται υπόψη, βάσει των κανόνων συγκρούσεως του εν λόγω Πρωτοκόλλου, για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου στις υποχρεώσεις διατροφής. Καθόσον δε μετά την έκδοση της διατάξεως της 10ης Οκτωβρίου 2014 δεν υπήρξε καμία αλλαγή της συνήθους διαμονής οιουδήποτε εκ των διαδίκων, δεν ήταν δυνατή, κατά το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, η αλλαγή του εφαρμοστέου δικαίου στη συγκεκριμένη υποχρέωση διατροφής. Κατά την άποψη του δικαστηρίου αυτού, εάν γινόταν αντιθέτως δεκτό ότι η αλλαγή του εφαρμοστέου δικαίου είναι δυνατή ακόμη κι αν δεν έχουν μεταβληθεί τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά, τούτο θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα την εξέταση συντρεχουσών αιτήσεων περί αυξήσεως ή μειώσεως αντίστοιχα του ποσού της διατροφής βάσει διαφορετικών εφαρμοστέων δικαίων.

15. Ο υπόχρεος άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου κατά της διατάξεως της 9ης Μαρτίου 2016. Κατά την άποψη του αναιρεσείοντος, το ιταλικό δίκαιο είναι εφαρμοστέο επί της υποχρεώσεως διατροφής. Η δε ορθή εφαρμογή του εν λόγω δικαίου συνεπάγεται την αποδοχή του αιτήματος περί μειώσεως του ποσού της διατροφής.

4 Στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο χρησιμοποιεί φράσεις που καταδεικνύουν ότι ο όρος «αίτηση» αφορά τόσο το αίτημα επιδικάσεως διατροφής υπέρ της δικαιούχου όσο και το αίτημα μειώσεως του ποσού της διατροφής. Για τον λόγο αυτό, οι διάδικοι στο πλαίσιο της διαδικασίας που κινήθηκε βάσει της εν λόγω αιτήσεως ορίζονται ως «αιτών» και «καθού η αίτηση». Υποθέτω ότι η λύση αυτή υπαγορεύεται από τη φύση της συγκεκριμένης διαδικασίας σύμφωνα με τις αυστριακές δικονομικές διατάξεις, οι οποίες αποφεύγουν κατ' αυτόν τον τρόπο την αντιμετώπιση των υποθέσεων διατροφής ως ενδίκων διαφορών στις οποίες οι δικονομικές ιδιότητες του «αιτούντος» και του «καθού η αίτηση» θα αντιστοιχούσαν στις ιδιότητες του «ενάγοντος» και του «εναγομένου». Για παράδειγμα, το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 στην πολωνική γλώσσα δεν κάνει λόγο για «κατάθεση αιτήσεως» από τον δικαιούχο διατροφής, αλλά για «προσφυγή» στην αρμόδια αρχή (wytoczenie powództwa). Αντιθέτως, σε ορισμένες άλλες γλωσσικές αποδόσεις της διατάξεως αυτής χρησιμοποιούνται γενικότερες διατυπώσεις που δεν λαμβάνουν θέση επί του ζητήματος αυτού. Για παράδειγμα, στη γαλλική γλώσσα απαντάται η φράση «le créancier a saisi l'autorité compétente», στην αγγλική «the creditor has seized the competent authority» και στη γερμανική «die berechtigte Person die zuständige Behörde [..] angerufen». Ωστόσο, στον κανονισμό 4/2009 στον οποίο αναφέρεται το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, ο νομοθέτης της Ένωσης χρησιμοποίησε τις έννοιες «ενάγων» και «εναγόμενος» αντί των όρων «αιτών» και «καθού η αίτηση». Για τον λόγο αυτό, στις παρούσες προτάσεις θα κάνω χρήση των όρων του κανονισμού 4/2009 («ενάγων» και «εναγόμενος»), όταν τούτο απαιτείται για τον προσδιορισμό των δικονομικών ιδιοτήτων των μερών.

IV. Τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

16. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 4, παράγραφος 3, σε συνδυασμό με το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 την έννοια ότι για την αίτηση μειώσεως του τελεσιδίκως καθορισθέντος ποσού διατροφής, την οποία ο υπόχρεος υποβάλλει λόγω μεταβολής της εισοδηματικής καταστάσεώς του, κρίσιμο εξακολουθεί να είναι το δίκαιο του κράτους στο οποίο ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του, ακόμη κι αν το εισέτι καταβλητέο ποσό της διατροφής έχει επιδικαστεί από το δικαστήριο, κατόπιν αιτήσεως του δικαιούχου, σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος διατηρεί αμετάβλητη τη συνήθη διαμονή του, όπως ορίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης;

Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:

2) Έχει το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 την έννοια ότι ο δικαιούχος "προσφεύγει" στην αρμόδια αρχή του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του, ακόμη και όταν παρίσταται σε διαδικασία που έχει κινήσει ο υπόχρεος ενώπιον της αρχής αυτής, κατά την έννοια του άρθρου 5 του κανονισμού 4/2009, και ζητεί να απορριφθεί το αίτημα επί της ουσίας;»

17. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως κατατέθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 25 Απριλίου 2017.

18. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν ο A. Mölk, η Πορτογαλική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

V. Ανάλυση

A. Επί του πρώτου ερωτήματος

19. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί εάν το γεγονός και μόνον ότι ο δικαιούχος ζήτησε να του επιδικαστεί διατροφή ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του και η αρχή αυτή εξέδωσε σχετική απόφαση βάσει του ισχύοντος στο εν λόγω κράτος δικαίου (άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007) συνεπάγεται ότι το δίκαιο του κράτους αυτού πρέπει να εφαρμοστεί και σε μεταγενέστερη διαδικασία που κινείται με πρωτοβουλία του υπόχρεου με σκοπό τη μεταβολή του ποσού της διατροφής. Όπως προκύπτει από τη διατύπωση του ερωτήματος και τα πραγματικά περιστατικά που εκτίθενται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, δεν υπήρξε εν προκειμένω αλλαγή στη συνήθη διαμονή του υπόχρεου. Επιπλέον, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι δεν επήλθε αλλαγή ούτε στη συνήθη διαμονή της δικαιούχου.

20. Στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο παραθέτει δύο διαφορετικές απόψεις σχετικά με το ζήτημα αυτό.

21. Κατά την πρώτη άποψη, το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 εφαρμόζεται μόνο στις διαδικασίες που κινούνται με πρωτοβουλία του δικαιούχου. Το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει συναφώς πρωτίστως στην εισηγητική έκθεση του Andrea Bonomi[5]. Στο σημείο 67 της εν λόγω εκθέσεως διευκρινίζεται ότι η εφαρμογή του δικαίου του δικάζοντος δικαστή είναι δικαιολογημένη όταν ο δικαιούχος εγείρει αξίωση διατροφής ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του. Η εφαρμογή του δικαίου του δικάζοντος δικαστή (δηλαδή του δικαίου του τόπου της συνήθους διαμονής του υπόχρεου) θα υπερέβαινε, εντούτοις, κάθε εύλογο μέτρο στην περίπτωση που η διαδικασία κινείται από τον υπόχρεο.

22. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι η άποψη αυτή έχει τους υποστηρικτές της στη βιβλιογραφία. Η εν λόγω άποψη υποστηρίζει συγκεκριμένα ότι το εφαρμοστέο στις υποχρεώσεις διατροφής δίκαιο σε διαδικασίες που κινούνται με πρωτοβουλία του υπόχρεου είναι το δίκαιο του κράτους στο οποίο ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του (άρθρο 3, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007).

23. Η δεύτερη άποψη υποστηρίζει ότι το δίκαιο βάσει του οποίου εκδόθηκε αρχικώς η απόφαση περί διατροφής σε διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου πρέπει να εφαρμοστεί και σε μεταγενέστερη διαδικασία η οποία κινείται με πρωτοβουλία του υπόχρεου. Διαφορετικά ο υπόχρεος θα είχε τη δυνατότητα, ακόμη και μετά από μια σχετικά σύντομη χρονική περίοδο, να κινήσει νέα διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας δεν θα εφαρμοζόταν το δίκαιο του κράτους βάσει του οποίου είχε αρχικώς επιδικασθεί διατροφή στον δικαιούχο. Κάτι τέτοιο θα περιόριζε το δικαίωμα του δικαιούχου να καθορίζει ως εφαρμοστέο σε υποχρεώσεις διατροφής το δίκαιο του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του.

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

24. Ο Alexander Mölk υποστηρίζει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 καθορίζει το εφαρμοστέο στις υποχρεώσεις διατροφής δίκαιο μόνο στις διαδικασίες που κινούνται από τον δικαιούχο ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του. Η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται, αντιθέτως, στις διαδικασίες που κινούνται με πρωτοβουλία του υπόχρεου.

25. Στο πνεύμα αυτό κινείται και η άποψη της Επιτροπής, η οποία επισημαίνει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 αποτελεί παρέκκλιση και πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Η Επιτροπή παραπέμπει συναφώς στο σημείο 67 της εισηγητικής εκθέσεως Bonomi και διευκρινίζει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 δεν εφαρμόζεται στις διαδικασίες που κινήθηκαν από τον υπόχρεο ενώπιον αρχής του κράτους στο οποίο έχει τη συνήθη διαμονή του. Είναι αληθές ότι τούτο ενδέχεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, να οδηγήσει σε εφαρμογή του δικαίου άλλου κράτους από εκείνο βάσει του οποίου εκδόθηκε η απόφαση περί διατροφής σε προγενέστερη διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου. Εντούτοις, η Επιτροπή εκτιμά ότι ο κίνδυνος αυτός ενυπάρχει στο σύστημα των κανόνων συγκρούσεως νόμων που θεσπίστηκαν με το Πρωτόκολλο της Χάγης του 2007.

5 Εισηγητική έκθεση του Andrea Bonomi επί του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, *Actes et Documents de la Vingt et unième session de la Conférence de La Haye (2007)*, διαθέσιμη και σε ηλεκτρονική μορφή: https://www.hcch.net/fr/publications-and-studies/details4/?pid=4898&dtid=3. Βεβαίως, οι εισηγητικές εκθέσεις των πράξεων που έχουν συνταχθεί στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Αποτελούν, όμως, πηγή πολύτιμων πληροφοριών για την ερμηνεία των διατάξεών τους. Σκοπός των εκθέσεων αυτών είναι να διευκρινιστεί η έννοια που ήθελαν να αποδώσουν στις συγκεκριμένες πράξεις, οι οποίες συντάχθηκαν στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, οι αντιπροσωπείες που συμμετείχαν στην προετοιμασία τους. Βλ. https://www.hcch.net/fr/publications-and-studies/publications2/explanatory-reports.

26. Η Πορτογαλική Κυβέρνηση θεωρεί ότι το άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου της Χάγης θεσπίζει ειδικούς κανόνες συγκρούσεως προς όφελος ορισμένων κατηγοριών δικαιούχων διατροφής. Η παράσταση του δικαιούχου ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του μπορεί να οδηγήσει στην εφαρμογή της lex fori ως δικαίου που διέπει την υποχρέωση διατροφής. Ως εκ τούτου, εφόσον τα πραγματικά περιστατικά παραμένουν αμετάβλητα, το δίκαιο αυτού του κράτους πρέπει να εφαρμόζεται και επί υποχρεώσεως διατροφής που εξετάζεται σε μεταγενέστερες διαδικασίες. Η αντίθετη άποψη θα είχε, κατά την εκτίμηση της κυβερνήσεως αυτής, ως αποτέλεσμα την εκδίκαση συντρεχουσών αιτήσεων περί μειώσεως ή αυξήσεως αντίστοιχα του ποσού της διατροφής βάσει δύο διαφορετικών εφαρμοστέων δικαίων.

2. Εισαγωγική παρατήρηση

27. Εκ προοιμίου πρέπει να σημειωθεί ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα δεν αφορά κατ' ουσίαν το ζήτημα εάν το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 εφαρμόζεται στην κύρια δίκη. Το ζήτημα αυτό αποτελεί αντικείμενο του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν τα αποτελέσματα της εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 σε μια πρώτη διαδικασία επεκτείνονται και σε μεταγενέστερες διαδικασίες που αφορούν την ίδια υποχρέωση διατροφής, και ειδικότερα τη διαδικασία που κινήθηκε από τον υπόχρεο με σκοπό τη μείωση του ποσού της διατροφής.

28. Κατά τη γνώμη μου, εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι με τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 δεν μπορούν να συναχθούν σαφή συμπεράσματα προς απάντηση του πρώτου ερωτήματος. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει σαφώς ότι η lex fori εφαρμόζεται σε διαδικασία που κινήθηκε από τον δικαιούχο ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του. Η διάταξη αυτή δεν ορίζει, όμως, εάν η εφαρμογή της lex fori σε μια τέτοια διαδικασία παράγει αποτελέσματα σε μεταγενέστερες διαδικασίες που κινούνται από τον υπόχρεο και αφορούν την ίδια υποχρέωση διατροφής. Φρονώ, συνεπώς, ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα της γενικής οικονομίας του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 και της ratio legis του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007.

3. Η εφαρμογή της lex fori βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 υπό το πρίσμα άλλων διατάξεων του Πρωτοκόλλου αυτού που παρέχουν τη δυνατότητα καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου στις υποχρεώσεις διατροφής

α) Το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 ως διάταξη που παρέχει στον δικαιούχο τη δυνατότητα καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου σε υποχρέωση διατροφής

29. Η άποψη της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως, η οποία συνάδει με ορισμένες εκτιμήσεις του αιτούντος δικαστηρίου, είναι ότι η μη εφαρμογή σε μεταγενέστερη διαδικασία του δικαίου που εφαρμόστηκε σε προγενέστερη διαδικασία βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης, θα περιόριζε τα δικαιώματα του δικαιούχου που προβλέπει η διάταξη αυτή. Αυτή η άποψη βασίζεται στην παραδοχή ότι ο δικαιούχος έχει τη δυνατότητα καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου σε υποχρεώσεις διατροφής, διά της υποβολής αιτήματος διατροφής ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του.

30. Αμφιβάλλω, ωστόσο, αν η άποψη αυτή αντικατοπτρίζει ορθά τη θέση του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 στο σύστημα των κανόνων συγκρούσεως που θεσπίστηκαν με το Πρωτόκολλο αυτό.

31. Βάσει του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, το κατ' αρχήν εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής είναι το δίκαιο του κράτους στο οποίο ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του (άρθρο 3, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου αυτού). Ωστόσο, για ορισμένες κατηγορίες υποχρεώσεων διατροφής, οι συντάκτες του πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 προέβλεψαν ειδικούς κανόνες συγκρούσεως. Πρόκειται, ειδικότερα, για τις αξιώσεις διατροφής των γονέων έναντι των τέκνων τους (άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007).

32. Σκοπός των κανόνων συγκρούσεως που περιλαμβάνονται στο άρθρο 4, παράγραφοι 2, 3 και 4, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 είναι ο καθορισμός του επικουρικώς εφαρμοστέου στην υποχρέωση διατροφής δικαίου όταν, δυνάμει του κατ' αρχήν εφαρμοστέου στην υποχρέωση αυτή δικαίου, ο δικαιούχος δεν μπορεί να επιτύχει διατροφή από τον υπόχρεο.

33. Στις διαδικασίες στις οποίες εφαρμόζεται το άρθρο 4, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, το κατ' αρχήν εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής είναι, βάσει του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου αυτού, το δίκαιο του κράτους στο οποίο ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του. Εάν, όμως, ο δικαιούχος δεν μπορεί να επιτύχει διατροφή βάσει του δικαίου αυτού, τότε εφαρμόζεται το δίκαιο του δικάζοντος δικαστή (άρθρο 4, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007)[6]. Εάν, τέλος, και βάσει του δικαίου αυτού ο δικαιούχος δεν μπορεί να επιτύχει διατροφή, τότε εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους της κοινής ιθαγένειας των μερών (άρθρο 4, παράγραφος 4, του Πρωτοκόλλου αυτού).

34. Είναι, ωστόσο, διαφορετική η σειρά με την οποία εμφανίζονται τα δίκαια που διέπουν την υποχρέωση διατροφής στις περιπτώσεις του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007. Εάν ο δικαιούχος προσφεύγει ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του, εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους αυτού (lex fori). Εάν ο δικαιούχος δεν μπορεί να επιτύχει διατροφή από τον υπόχρεο δυνάμει της lex fori, τότε εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους στο οποίο ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του.

35. Τούτο σημαίνει ότι ο δικαιούχος, αποφασίζοντας να ζητήσει διατροφή ενώπιον της αρχής του κράτους της συνήθους διαμονής του υπόχρεου, μπορεί να επηρεάσει το κατ' αρχήν εφαρμοστέο στην υποχρέωση διατροφής δίκαιο. Ωστόσο, σε διαδικασία ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του, ο δικαιούχος δεν μπορεί να απαιτήσει την εφαρμογή του δικαίου της συνήθους διαμονής του (αντί της lex fori) ως δικαίου το οποίο είναι κατ' αρχήν εφαρμοστέο στην υποχρέωση διατροφής. Το δίκαιο αυτό μπορεί να εφαρμοστεί μόνον επικουρικώς, εάν ο δικαιούχος δεν μπορεί να επιτύχει διατροφή από τον υπόχρεο βάσει της lex fori. Το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 δεν αφορά, συνεπώς, τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου με τη στενή έννοια του όρου. Πρόκειται μάλλον, εν προκειμένω, για έμμεση επιλογή του δικαίου ή, σύμφωνα με το γράμμα της νομολογίας του Δικαστηρίου σε ένα λίγο διαφορετικό πλαίσιο, για de facto επιλογή του δικαίου[7].

6 Επισημαίνεται ότι, εκτός των περιπτώσεων όπου υπάρχει αλλαγή της συνήθους διαμονής των εμπλεκομένων σε περίπτωση υποχρεώσεως, η δυνατότητα αυτή υπάρχει μόνον όταν το δίκαιο του δικάζοντος δικαστή δεν είναι το δίκαιο του κράτους στο οποίο ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του. Βλ. τις προτάσεις μου της 30ής Ιανουαρίου 2018 στην υπόθεση KP (C-83/17, EU:C:2018:46, σημεία 48 και 49).

7 Στην απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, Verein für Konsumenteninformation (C-191/15, EU:C:2016:612, σκέψη 47), το Δικαστήριο έκρινε ότι μέσω της επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου σε συμβατική ενοχή, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I) (ΕΕ 2008, L 177, σ. 6), θα μπορούσε, σε ορισμένες περιπτώσεις, «de facto […] να επι[λεγεί] το δίκαιο» που διέπει εξωσυμβατικές ενοχές. Το Δικαστήριο παρέπεμψε, συναφώς, στην πάγια διάκριση που συναντάται στη νομική βιβλιογραφία μεταξύ άμεσης και έμμεσης επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου (J. Basedow, The Law of Open Societies – Private Ordering and Public Regulation of International Relations, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, τόμος 360, 2013, σ. 239 επ.), η οποία ενίοτε χαρακτηρίζεται και ως έμμεση επιρροή επί του εφαρμοστέου δικαίου [M. Pazdan, Kolizyjnoprawny wybór prawa a inne przejawy autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym, σε: A. Matlak, S. Stanisławkska-Koc (συγγραφείς), *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Janoszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, Βαρσοβία, Wolters Kluwer Polska 2013, σ. 782 επ.].

36. Λαμβανομένης υπόψη αυτής της ιδιαιτερότητας του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να εξεταστεί εάν η εφαρμογή της διατάξεως αυτής έχει τα ίδια αποτελέσματα με τον πλήρη καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου στις υποχρεώσεις διατροφής, ο οποίος παράγει κατ' αρχήν αποτελέσματα σε όλες τις διαδικασίες που αφορούν ορισμένη υποχρέωση διατροφής.

β) Αποτελέσματα της εφαρμογής της lex fori σε διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου

37. Υπενθυμίζω ότι, βάσει του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, τα μέρη έχουν τη δυνατότητα «αυστηρού καθορισμού» του εφαρμοστέου δικαίου στις υποχρεώσεις διατροφής, επιλέγοντας το εφαρμοστέο δίκαιο βάσει του άρθρου 8, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007. Η επιλογή που γίνεται βάσει της διατάξεως αυτής ισχύει κατ' αρχήν σε όλες τις διαδικασίες που αφορούν τη συγκεκριμένη υποχρέωση διατροφής.

38. Οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου μπορούν, συνεπώς, να συνοψισθούν στο εξής ερώτημα: εάν η δυνατότητα του δικαιούχου να επηρεάσει το εφαρμοστέο δίκαιο προσφεύγοντας ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του μπορεί να έχει τα ίδια αποτελέσματα με τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου από τους διαδίκους βάσει του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007.

39. Βάσει του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου της Χάγης, οι διάδικοι μπορούν να καθορίσουν το εφαρμοστέο δίκαιο επιλέγοντάς το μεταξύ περισσότερων δικαίων. Σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', του Πρωτοκόλλου αυτού, η επιλογή αυτή μπορεί να συνίσταται, ειδικότερα, στον καθορισμό ως εφαρμοστέου του δικαίου του κράτους στο οποίο ο δικαιούχος ή ο υπόχρεος διατροφής έχει τη συνήθη διαμονή του κατά τον χρόνο του καθορισμού. Πρέπει να σημειωθεί ότι το δίκαιο του κράτους στο οποίο ένας εκ των διαδίκων έχει τη συνήθη διαμονή του εφαρμόζεται ως επιλεγέν δίκαιο σε κάθε διαδικασία που αφορά τη συγκεκριμένη υποχρέωση διατροφής, ανεξαρτήτως αν η συγκεκριμένη διαδικασία διεξάγεται από την αρχή του κράτους αυτού.

40. Εντούτοις, το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 στηρίζεται σε άλλη βάση. Εν προκειμένω, πρόκειται μόνο για την εφαρμογή της lex fori σε διαδικασίες που κινούνται με πρωτοβουλία του δικαιούχου ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του. Αντιθέτως προς την περίπτωση καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου βάσει του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, σκοπός του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου αυτού δεν είναι, συνεπώς, ο «αυστηρός καθορισμός» του εφαρμοστέου δικαίου επί υποχρεώσεως διατροφής κατά τρόπο ώστε να καθίσταται εφαρμοστέο δίκαιο σε κάθε διαδικασία που αφορά τη συγκεκριμένη υποχρέωση διατροφής.

41. Επιπλέον, στο Πρωτόκολλο της Χάγης του 2007 διακρίνονται ρητώς τα αποτελέσματα του καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου βάσει του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου αυτού από τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου βάσει του άρθρου 7 του εν λόγω Πρωτοκόλλου. Η δεύτερη διάταξη προβλέπει τη δυνατότητα επιλογής της lex fori για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας. Συνεπώς, η επιλογή που γίνεται βάσει της διατάξεως αυτής δεν ισχύει και για μεταγενέστερες διαδικασίες που αφορούν την ίδια υποχρέωση διατροφής.

42. Οι συντάκτες του Πρωτοκόλλου αναγνώρισαν, συνεπώς, ότι ενίοτε ο καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας ενδέχεται να είναι προς το συμφέρον του δικαιούχου και του υπόχρεου διατροφής, ακόμη κι αν κατ' αρχήν καθένας εξ αυτών έχει τη δυνατότητα να κινήσει περαιτέρω διαδικασία στην οποία η συγκεκριμένη επιλογή δικαίου θα είναι

άνευ οιασδήποτε σημασίας. Βάσει του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 δεν μπορεί, συνεπώς, να αποκλειστεί το ενδεχόμενο εφαρμογής διαφορετικών εφαρμοστέων δικαίων σε μεταγενέστερες δίκες μεταξύ των ίδιων διαδίκων. Η λύση αυτή φαίνεται να εντάσσεται στο σύστημα των κανόνων συγκρούσεως που θεσπίστηκαν με το εν λόγω Πρωτόκολλο.

43. Συνεπώς, εκτιμώ ότι τα αποτελέσματα της εφαρμογής της lex fori, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, σε διαδικασία που κινήθηκε από τον δικαιούχο ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του δεν ταυτίζονται με τα αποτελέσματα του καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου βάσει του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου αυτού. Η εφαρμογή της lex fori βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 έχει παρόμοια αποτελέσματα με εκείνα που απορρέουν από τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας βάσει του άρθρου 7 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007. Η βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 εφαρμογή, σε διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου, του δικαίου του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του δεν σημαίνει, συνεπώς, απαραιτήτως ότι το ίδιο δίκαιο θα εφαρμοστεί και σε μεταγενέστερη διαδικασία που κινείται με πρωτοβουλία του υπόχρεου.

γ) Περιορισμοί των αποτελεσμάτων του καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου βάσει των κανόνων του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007

44. Υπέρ της απόψεως ότι η εφαρμογή της lex fori σε διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου δεν επηρεάζει μεταγενέστερες διαδικασίες που κινούνται με πρωτοβουλία του υπόχρεου συνηγορεί και η ύπαρξη ορισμένων περιορισμών στον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου βάσει του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, οι οποίοι δεν υφίστανται στην περίπτωση καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου βάσει του άρθρου 7 του Πρωτοκόλλου αυτού.

45. Πρώτον, κατά το άρθρο 8, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, δεν επιτρέπεται ο καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου στις υποχρεώσεις διατροφής έναντι προσώπου ηλικίας κάτω των 18 ετών [8].

46. Τέτοιου είδους περιορισμοί της δυνατότητας επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου δεν προβλέφθηκαν στο άρθρο 7 του Πρωτοκόλλου της Χάγης. Στο σημείο 111 της εισηγητικής εκθέσεως Bonomi, τούτο εξηγείται από το γεγονός ότι οι κίνδυνοι που ενέχει για τον δικαιούχο και τον υπόχρεο διατροφής η επιλογή δικαίου για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας είναι λιγότεροι από τους κινδύνους που ελλοχεύουν σε περίπτωση επιλογής βάσει του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου αυτού, το οποίο παράγει διαρκή αποτελέσματα σε όλες τις διαδικασίες που αφορούν την ίδια υποχρέωση διατροφής. Τούτο σημαίνει ότι και ένα πρόσωπο που δεν έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του μπορεί να επιλέξει, μαζί με τον υπόχρεο, το εφαρμοστέο δίκαιο για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας βάσει του άρθρου 7 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007.

47. Ούτε στο άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 προβλέπεται ρητώς ανάλογος περιορισμός της δυνατότητας έμμεσης επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου από τον δικαιούχο διά της κινήσεως ορισμένης διαδικασίας ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του. Η διάταξη αυτή αφορά, μεταξύ άλλων, διαδικασίες που έχουν ως αντικείμενο αξιώσεις διατροφής των τέκνων έναντι των γονέων τους (άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α′, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007). Επομένως αφορά και αξιώσεις διατροφής

8 Είναι αληθές ότι η κύρια διαδικασία κινήθηκε το έτος 2015 ενώ η δικαιούχος που είναι διάδικος της κύριας δίκης γεννήθηκε το έτος 1996. Τούτο σημαίνει ότι η δικαιούχος είχε συμπληρώσει το 18ο έτος πριν από την έναρξη της κύριας διαδικασίας. Δεν είναι, όμως, σαφές εάν η δικαιούχος είχε ήδη συμπληρώσει την ηλικία αυτή όταν κινήθηκε η διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας εκδόθηκε η διάταξη της 10ης Οκτωβρίου 2014. Εντούτοις, τούτο δεν είναι αποφασιστικής σημασίας για την εξέταση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος. Η ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 από το Δικαστήριο με την απόφαση που θα εκδώσει στην υπό κρίση υπόθεση θα μπορεί να εφαρμοστεί και σε άλλες περιπτώσεις πλην της κύριας δίκης.

προσώπων κάτω των 18 ετών. Πρόκειται, δηλαδή, για πρόσωπα τα οποία δεν θα είχαν τη δυνατότητα καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου βάσει του άρθρου 8, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, λόγω του περιορισμού που προβλέπει το άρθρο 8, παράγραφος 3, του εν λόγω Πρωτοκόλλου.

48. Κατά τη γνώμη μου, επίσης, το δίκαιο που ορίζεται ως εφαρμοστέο βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 εφαρμόζεται μόνο σε συγκεκριμένη διαδικασία που κινήθηκε από τον δικαιούχο ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του. Μια διαφορετική λύση που θα δεχόταν ότι η εφαρμογή του δικαίου του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του ισχύει και στις μεταγενέστ[ερες διαδικασίες που κινούντα]ι με πρωτοβουλία [το]υ [υπόχρεου θα] καθιστούσε δυνατή την καταστρατήγηση της απαγορεύσεως του άρθρου 8, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 σε περίπτωση που ο δικαιούχος δεν έχει συμπληρώσει το 18ο έτος[9].

49. Δεύτερον, το άρθρο 8, παράγραφος 5, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 προβλέπει ότι το δίκαιο που έχουν ορίσει οι διάδικοι δεν εφαρμόζεται σε περίπτωση που η εφαρμογή του θα συνεπαγόταν άνισες ή παράλογες συνέπειες για οποιονδήποτε από τους διαδίκους, εκτός εάν, κατά τον χρόνο καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου, οι διάδικοι ήταν πλήρως ενημερωμένοι για τις συνέπειες της επιλογής τους και είχαν επίγνωση των συνεπειών αυτών. Τέτοιος περιορισμός δεν προβλέπεται στο άρθρο 7 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007.

50. Το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 δεν εξαρτά, επίσης, την εφαρμογή του δικαίου του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του από τα αποτελέσματα που επάγεται το δίκαιο του κράτους αυτού για τον δικαιούχο ή τον υπόχρεο διατροφής. Τούτο σημαίνει ότι, όπως διευκρινίζεται στο σημείο 66 της εισηγητικής εκθέσεως Bonomi, η lex fori εφαρμόζεται σε διαδικασίες που κινούνται από τον δικαιούχο ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του, ακόμη και αν το δίκαιο αυτό είναι λιγότερο ευνοϊκό για τον δικαιούχο από το δίκαιο του τόπου της συνήθους διαμονής του. Το ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 δεν προβλέπει λύση παρόμοια με αυτή του άρθρου 8, παράγραφος 5, του Πρωτοκόλλου αυτού μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι ο καθορισμός της lex fori ως εφαρμοστέου δικαίου επί υποχρεώσεων διατροφής έχει προσωρινό χαρακτήρα.

51. Ως εκ τούτου θεωρώ ότι οι ανωτέρω διαλαμβανόμενες διαφορές μεταξύ του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 και του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου αυτού συνηγορούν υπέρ της απόψεως ότι ο καθορισμός της lex fori βάσει της δεύτερης διατάξεως σε διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του δεν σημαίνει ότι το δίκαιο αυτό πρέπει να εφαρμοστεί και σε μεταγενέστερες διαδικασίες που κινούνται με πρωτοβουλία του υπόχρεου.

52. Μολονότι έχω την εντύπωση ότι τα συμπεράσματα που συνάγονται από τη συστηματική ερμηνεία του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 είναι σαφή, θα εξετάσω εντούτοις στη συνέχεια τη ratio legis του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου αυτού.

9 Με τις προτάσεις μου στην υπόθεση KP (C-83/17, EU:C:2018:46, υποσημείωση 23) επισήμανα το ζήτημα αυτό.

4. Η ratio legis της εφαρμογής της lex fori βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007

53. Λαμβανομένων υπόψη των διευκρινίσεων που περιλαμβάνονται στο σημείο 66 της εισηγητικής εκθέσεως Bonomi, ο κύριος λόγος για τον οποίο το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 απαιτεί την εφαρμογή της lex fori σε διαδικασίες που κινήθηκαν από τον δικαιούχο ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του είναι για να αποτραπεί το ενδεχόμενο εφαρμογής αλλοδαπού δικαίου από την αρχή που αποφαίνεται επί της υποθέσεως διατροφής. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να αποβεί χρονοβόρο και δαπανηρό [10].

54. Συναφώς, θα ήθελα να επισημάνω μια ιδιαιτερότητα της διαδικασίας στο πλαίσιο της οποίας το αιτούν δικαστήριο ζήτησε την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως. Συγκεκριμένα, η κύρια διαδικασία κινήθηκε με πρωτοβουλία του υπόχρεου κατά της δικαιούχου διατροφής ενώπιον δικαστηρίου του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του (αυστριακό δικαστήριο).

55. Στις διασυνοριακές αστικές διαφορές είναι ευρέως αποδεκτή η δυνατότητα προσφυγής του ενάγοντος ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους το οποίο κατά κάποιον τρόπο συνδέεται με τον εναγόμενο. Μπορεί, ειδικότερα, να πρόκειται για τον τόπο της συνήθους διαμονής του εναγομένου. Η λύση αυτή αντικατοπτρίζει την αρχή actor sequitur forum rei [11].

56. Ορισμένες φορές, οι κανόνες δικαιοδοσίας προβλέπουν παρεκκλίσεις από την αρχή αυτή. Οι παρεκκλίσεις αυτές είναι, εντούτοις, εξαιρετικού χαρακτήρα. Για παράδειγμα, στο πλαίσιο του κανονισμού 4/2009, παρέχεται στον δικαιούχο διατροφής η δυνατότητα να κινήσει διαδικασία κατά του υπόχρεου ενώπιον δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου. Ωστόσο, ο κανονισμός 4/2009 δεν προβλέπει ανάλογη ρύθμιση που να παρέχει στον υπόχρεο τη δυνατότητα να κινήσει διαδικασία κατά του δικαιούχου ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου της συνήθους διαμονής του υπόχρεου. Τούτο οφείλεται στην εκτίμηση ότι ο δικαιούχος διατροφής είναι ο «αδύναμος διάδικος» που χρήζει πρόσθετης προστασίας σε δικαιοδοτικό επίπεδο.

57. Τούτο σημαίνει ότι, υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες εν προκειμένω, η κύρια δίκη διεξάγεται ενώπιον δικαστηρίου το οποίο δεν είναι κατ' αρχήν αρμόδιο για την εκδίκαση υποθέσεως διατροφής που έχει αχθεί ενώπιόν του από τον υπόχρεο κατά του δικαιούχου. Από τη διατύπωση του δευτέρου ερωτήματος μπορώ, εντούτοις, να συνάγω το συμπέρασμα ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι είναι αρμόδιο για την εκδίκαση της υποθέσεως, διότι ο δικαιούχος παρέστη δίχως να προβάλει την έλλειψη δικαιοδοσίας του δικαστηρίου αυτού. Το άρθρο 5 του κανονισμού 4/2009 προβλέπει ότι ένα δικαστήριο που δεν είναι κατ' αρχήν αρμόδιο για την εκδίκαση υποθέσεως διατροφής αποκτά δικαιοδοσία σε περίπτωση παραστάσεως του δικαιούχου. Στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα γίνεται, άλλωστε, αναφορά στη διάταξη αυτή.

10 Βλ., επίσης, L. Walker, Maintenance and Child Support in Private International Law, Oxford – Portland, Hart Publishing 2015, σ. 83. Πρόκειται, συνεπώς, για λύση διαφορετική από την προβλεπόμενη στο άρθρο 4, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007. Στη διάταξη αυτή, η lex fori διαδραματίζει δευτερεύοντα ρόλο. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, η lex fori εφαρμόζεται μόνον εάν ο δικαιούχος δεν μπορεί να επιτύχει διατροφή βάσει του κατ' αρχήν εφαρμοστέου δικαίου στις υποχρεώσεις διατροφής, δηλαδή του δικαίου το κράτους στο οποίο ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του. Συνεπώς, δεν τίθεται ζήτημα επιταχύνσεως της διαδικασίας ή μειώσεως των σχετικών εξόδων, διότι κατ' αρχήν εφαρμοστέο είναι το δίκαιο του κράτους στο οποίο ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του. Το δίκαιο αυτό δεν απαιτείται ασφαλώς να είναι το δίκαιο του δικάζοντος δικαστή. Στις περιπτώσεις αυτές δεν εφαρμόζεται, κατ' αρχήν, το άρθρο 4, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007. Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση KP (C-83/17, EU:C:2018:46, σημεία 48, 49).

11 V. Lazić, Procedural Justice for 'Weaker Parties' in Cross-Border Litigation under the EU Regulatory Scheme, Utrecht Law Review 2014, τόμος 10, τεύχος 4, σ. 105, υποσημείωση 38.

58. Εάν, υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες εν προκειμένω, ο δικαιούχος αμφισβητούσε τη δικαιοδοσία του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου στην υπόθεση της κύριας δίκης, το δικαστήριο αυτό θα έκρινε ασφαλώς ότι δεν είναι αρμόδιο για την εκδίκαση της υποθέσεως. Συνεπώς, ο υπόχρεος θα έπρεπε να κινήσει τη διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής της δικαιούχου διατροφής (ιταλικό δικαστήριο). Για το δικαστήριο αυτό, το δίκαιο του κράτους της συνήθους διαμονής του υπόχρεου (αυστριακό δίκαιο), βάσει του οποίου εκδόθηκε η διάταξη της 10ης Οκτωβρίου 2014 περί διατροφής, δεν θα ήταν η lex fori, αλλά αλλοδαπό δίκαιο.

59. Το γεγονός ότι τα αυστριακά δικαστήρια θα εφαρμόσουν αυστριακό δίκαιο στην κύρια δίκη δεν συνηγορεί υπέρ του να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι η εφαρμογή της lex fori, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, σε διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου συνεπάγεται την εφαρμογή του ίδιου δικαίου και σε μεταγενέστερη διαδικασία που κινείται με πρωτοβουλία του υπόχρεου.

60. Είναι αληθές ότι η κύρια δίκη διεξάγεται ενώπιον δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του υπόχρεου (αυστριακό δικαστήριο), για το οποίο το δίκαιο του κράτους αυτού, βάσει του οποίου επιδικάστηκε προηγουμένως διατροφή, αποτελεί τη lex fori.

61. Τέτοια περίπτωση δεν θα συνέτρεχε εάν ο υπόχρεος είχε ζητήσει τη μείωση του ποσού της διατροφής ενώπιον του κατ' αρχήν αρμόδιου προς τούτο δικαστηρίου (του δικαστηρίου του κράτους στο οποίο ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του). Σε μια τέτοια περίπτωση, η εφαρμογή του δικαίου του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του, βάσει του οποίου επιδικάστηκε διατροφή με τη διάταξη της 10ης Οκτωβρίου 2014, θα ερχόταν σε αντίθεση προς τη βάση στην οποία στηρίζεται το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου αυτού. Και τούτο διότι το δίκαιο αυτό δεν θα ήταν η lex fori.

62. Ως εκ τούτου, και υπό το πρίσμα της ratio legis του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, η εφαρμογή της lex fori βάσει της διατάξεως αυτής σε διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου ενώπιον της αρχής του τόπου της συνήθους διαμονής του υπόχρεου δεν σημαίνει ότι το δίκαιο αυτό πρέπει να εφαρμοστεί και στις μεταγενέστερες διαδικασίες που κινούνται με πρωτοβουλία του υπόχρεου.

5. Η εφαρμογή διαφορετικών εφαρμοστέων δικαίων στο πλαίσιο διαδικασιών με σκοπό την αύξηση και τη μείωση του ποσού της διατροφής

63. Κατανοώ το επιχείρημα της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως, η οποία επισημαίνει ότι, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, τυχόν συντρέχουσες αιτήσεις περί αυξήσεως και μειώσεως του ποσού της διατροφής θα κρίνονταν βάσει δύο διαφορετικών εφαρμοστέων δικαίων.

64. Εντούτοις, συμμερίζομαι συναφώς την άποψη της Επιτροπής, η οποία επισημαίνει ότι ένα τέτοιο ενδεχόμενο εντάσσεται στο σύστημα των κανόνων συγκρούσεως που θεσπίστηκαν με το Πρωτόκολλο της Χάγης του 2007. Στο σημείο 42 των παρουσών προτάσεων επισήμανα, επίσης, ότι η δυνατότητα εφαρμογής διαφορετικών δικαίων επί υποχρεώσεως διατροφής σε μεταγενέστερες δίκες μεταξύ των ίδιων διαδίκων είναι φυσική απόρροια του καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου σε συγκεκριμένη διαδικασία βάσει του άρθρου 7 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007.

65. Ως εκ τούτου, εκτιμώ ότι η ανάγκη εφαρμογής διαφορετικών εφαρμοστέων δικαίων σε μεταγενέστερες δίκες που αφορούν την ίδια υποχρέωση διατροφής δεν συνηγορεί υπέρ της απόψεως περί απορρίψεως της συστηματικής και τελεολογικής ερμηνείας του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007, σύμφωνα με την οποία τα αποτελέσματα της εφαρμογής της lex fori σε διαδικασία που κινήθηκε από τον δικαιούχο ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του περιορίζονται μόνο στη διαδικασία αυτή.

66. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα την εξής απάντηση: το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 έχει την έννοια ότι το γεγονός ότι μια απόφαση περί επιδικάσεως διατροφής εκδόθηκε βάσει του δικαίου του δικάζοντος δικαστή, στο πλαίσιο διαδικασίας που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου κατά του υπόχρεου ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του, δεν συνεπάγεται την εφαρμογή του δικαίου αυτού και σε μεταγενέστερη διαδικασία που κινείται από τον υπόχρεο κατά του δικαιούχου με σκοπό τη μείωση του ποσού της διατροφής.

Β. Επί του δευτέρου ερωτήματος

67. Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα υποβλήθηκε σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι, υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, για την εφαρμογή του δικαίου του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του δεν αρκεί απλώς το γεγονός ότι η προηγούμενη απόφαση περί επιδικάσεως διατροφής εκδόθηκε βάσει του δικαίου αυτού. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν ο δικαιούχος που παρίσταται ενώπιον αρχής, η οποία δεν είναι κατ' αρχήν αρμόδια για την εκδίκαση της υποθέσεως διατροφής, ισοδυναμεί με τον «[δικαιούχο διατροφής που] έχει προσφύγει στην αρμόδια αρχή του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του» κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007. Τούτο θα είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή στην κύρια δίκη του δικαίου του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του ως δίκαιο του δικάζοντος δικαστή.

68. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, σε περίπτωση που ο υπόχρεος διατροφής προσφεύγει ενώπιον της αρχής του τόπου της συνήθους διαμονής του, ο δικαιούχος μπορεί να αμφισβητήσει τη δικαιοδοσία της εν λόγω αρχής[12]. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν πρέπει, συνεπώς, να γίνει δεκτό ότι ο δικαιούχος που παρίσταται και δεν αμφισβητεί τη δικαιοδοσία της αρχής αυτής κατ' ουσίαν «έχει προσφύγει στην αρμόδια αρχή του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του» κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007.

69. Ο Alexander Mölk και η Επιτροπή προτείνουν να δοθεί αρνητική απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα. Η Πορτογαλική Κυβέρνηση εκτιμά ότι η εκ μέρους της προτεινόμενη απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα καθορίζει την απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

70. Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει, συνεπώς, να ερμηνευθεί το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης ούτως ώστε να διαπιστωθεί εάν η διάταξη αυτή εφαρμόζεται στην κύρια δίκη.

1. Η εφαρμογή της lex fori στις διαδικασίες που κινούνται με πρωτοβουλία του υπόχρεου υπό το πρίσμα της γραμματικής ερμηνείας του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 και της συστηματικής ερμηνείας του εν λόγω Πρωτοκόλλου

71. Υπενθυμίζω ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 εφαρμόζεται σε μια μικρή κατηγορία υποχρεώσεων διατροφής και μόνον στο πλαίσιο συγκεκριμένης διαδικασίας. Η διάταξη αυτή αφορά, μεταξύ άλλων, τις υποχρεώσεις διατροφής των γονέων έναντι των τέκνων τους (άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007). Επιπλέον, δεν εφαρμόζεται σε κάθε διαδικασία που αφορά αξιώσεις διατροφής των γονέων έναντι των τέκνων τους. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται μόνον «όταν ο δικαιούχος διατροφής έχει προσφύγει στην αρμόδια αρχή του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του».

12 Βλ. και τα σημεία 54-58 των παρουσών προτάσεων.

72. Δεν χωρεί καμία αμφιβολία ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 αποτελεί διάταξη εξαιρετικού χαρακτήρα. Είναι δε απολύτως βέβαιο ότι δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο διασταλτικής ερμηνείας. Από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 πρέπει να εφαρμόζεται και σε περίπτωση που ο υπόχρεος κινεί διαδικασία ενώπιον αρχής του τόπου της συνήθους διαμονής του. Τούτο θα είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή της διατάξεως αυτής σε όλες τις διαδικασίες ενώπιον της αρχής του τόπου της συνήθους διαμονής του υπόχρεου.

73. Επιπροσθέτως, το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 καθορίζει το πεδίο εφαρμογής του μέσω ρητών αναφορών σε συγκεκριμένο πλαίσιο δικονομικών περιστάσεων. Συγκεκριμένα αφορά την περίπτωση κατά την οποία ο δικαιούχος παρίσταται ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του. Ωστόσο, δεν παρατηρούνται τέτοιου είδους αναφορές, για παράδειγμα, στο άρθρο 4, παράγραφοι 2 και 4, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007.

74. Συνεπώς, οι συντάκτες του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 προσέδωσαν στο άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου αυτού συγκεκριμένο περιεχόμενο, προβλέποντας τη δυνατότητα εφαρμογής του υπό συγκεκριμένες δικονομικές περιστάσεις, κάτι το οποίο το διαφοροποιεί σημαντικά από τα λοιπά εδάφια του άρθρου 4 του εν λόγω Πρωτοκόλλου. Λόγω του εξαιρετικού χαρακτήρα του άρθρου 4, παράγραφος 3, δεν είναι κατά τη γνώμη μου δυνατή η διασταλτική ερμηνεία του κατά τρόπο που να συνεπάγεται την εφαρμογή του και σε διαδικασίες οι οποίες κινούνται με πρωτοβουλία του υπόχρεου. Η αντίθετη άποψη θα μπορούσε, σε ορισμένες περιπτώσεις, να οδηγήσει σε εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 σε διαδικασίες στις οποίες πρέπει να εφαρμόζεται το άρθρο 4, παράγραφος 2, του εν λόγω Πρωτοκόλλου.

75. Συνεπώς, θεωρώ ότι τα συμπεράσματα που συνάγονται από τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 και τη συστηματική ερμηνεία του Πρωτοκόλλου αυτού προφανώς αποκλείουν τη δυνατότητα εφαρμογής της lex fori στις διαδικασίες που κινούνται από τον υπόχρεο κατά του δικαιούχου ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του.

2. Η εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 στις διαδικασίες που κινούνται με πρωτοβουλία του υπόχρεου υπό το πρίσμα της ratio legis της διατάξεως αυτής

76. Ασφαλώς διακρίνω ορισμένα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή της lex fori σε διαδικασία που κινείται από τον υπόχρεο ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο έχει τη συνήθη διαμονή του. Η λύση αυτή θα μπορούσε ενίοτε να συμβάλλει στην επιτάχυνση της διαδικασίας και στον περιορισμό των εξόδων που συνδέονται με την ανάγκη καθορισμού του περιεχομένου του αλλοδαπού δικαίου για την αρχή που αποφαίνεται επί του αιτήματος διατροφής.

77. Εντούτοις, απλώς και μόνον η παράσταση του δικαιούχου και η μη αμφισβήτηση εκ μέρους του της δικαιοδοσίας του δικαστηρίου δεν σημαίνει ότι ο δικαιούχος συμφωνεί με την εφαρμογή του συγκεκριμένου εφαρμοστέου δικαίου. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η εκδίκαση της υποθέσεως από την αρχή του τόπου της συνήθους διαμονής του υπόχρεου μπορεί να είναι προς το συμφέρον του δικαιούχου. Αυτοί οι ίδιοι λόγοι δεν πρέπει να οδηγούν, εντούτοις, άνευ ετέρου στο συμπέρασμα ότι η εκδίκαση της υποθέσεως βάσει του δικαίου του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του είναι προς το συμφέρον του δικαιούχου.

78. Και οι διευκρινίσεις που περιέχονται στο σημείο 114 της εισηγητικής εκθέσεως Bonomi συνηγορούν κατά της απόψεως ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 εφαρμόζεται σε διαδικασία ενώπιον αρχής η οποία απέκτησε δικαιοδοσία λόγω παραστάσεως του δικαιούχου.

79. Στην εισηγητική αυτή έκθεση διευκρινίζεται ότι, αφενός, η δυνατότητα καθορισμού της lex fori ως εφαρμοστέου δικαίου για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας βάσει του άρθρου 7 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 είναι άνευ σημασίας για διαδικασία (μιας εκ των κατηγοριών του άρθρου 4, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου αυτού) που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου ενώπιον αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του. Σε περίπτωση που ο δικαιούχος παρίσταται ενώπιον δικαστηρίου του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του, εφαρμόζεται η lex fori ως εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007. Αφετέρου, ο δικαιούχος και ο υπόχρεος δύνανται να καθορίσουν τη lex fori ως εφαρμοστέο δίκαιο για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας, βάσει του άρθρου 7 του Πρωτοκόλλου της Χάγης, σε περίπτωση που ο υπόχρεος διατροφής προσφεύγει ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο έχει τη συνήθη διαμονή του, εφόσον η αρχή αυτή είναι αρμόδια για την εκδίκαση της συγκεκριμένης υποθέσεως.

80. Έχω ήδη εξηγήσει στο σημείο 57 των παρουσών προτάσεών μου ότι η αρχή του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του μπορεί να αποκτήσει δικαιοδοσία σε διαδικασία που κινήθηκε από τον ίδιο, και συγκεκριμένα λόγω παραστάσεως του δικαιούχου. Πρόκειται, συνεπώς, για τις περιστάσεις τις οποίες αφορά το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

81. Υπό το πρίσμα των διευκρινίσεων που περιέχονται στο σημείο 114 της εισηγητικής εκθέσεως Bonomi, οι διάδικοι της κύριας δίκης θα μπορούσαν να επιλέξουν τη lex fori ως εφαρμοστέο δίκαιο για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας βάσει του άρθρου 7 του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007. Τούτο σημαίνει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου αυτού δεν εφαρμόζεται στην εν λόγω δίκη. Διαφορετικά η επιλογή της lex fori για τις ανάγκες συγκεκριμένης διαδικασίας δεν θα ήταν δυνατή, διότι το δίκαιο αυτό θα ήταν ήδη εφαρμοστέο βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007.

82. Εν κατακλείδι, δεν διακρίνω πειστικά επιχειρήματα βάσει της τελεολογικής ερμηνείας, τα οποία να δικαιολογούν μια διαφορετική λύση από εκείνη που στηρίζεται στα συμπεράσματα που συνάγονται από τη γραμματική και τη συστηματική ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007. Ως εκ τούτου, δεν υφίστανται, κατά τη γνώμη μου, εύλογοι λόγοι που να δικαιολογούν την εκτίμηση ότι η διαδικασία κινείται από τον δικαιούχο απλώς και μόνον επειδή αυτός παρίσταται και δεν αμφισβητεί τη δικαιοδοσία της αρχής που έχει επιληφθεί της διαφοράς.

83. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει την ακόλουθη απάντηση στο ερώτημα αυτό: το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 έχει την έννοια ότι η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται όταν ο δικαιούχος παρίσταται σε διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του υπόχρεου ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του, παρά το γεγονός ότι, λόγω της παραστάσεως του δικαιούχου, η αρχή αυτή αποκτά δικαιοδοσία για την εκδίκαση της υποθέσεως βάσει του άρθρου 5 του κανονισμού 4/2009.

VI. Πρόταση

84. Κατόπιν όλων των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) ως εξής:

1) Το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης της 23ης Νοεμβρίου 2007, σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής, το οποίο αποτελεί παράρτημα της αποφάσεως 2009/941/ΕΚ του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, έχει την έννοια ότι το γεγονός ότι μια απόφαση περί επιδικάσεως διατροφής εκδόθηκε βάσει του δικαίου του δικάζοντος δικαστή, στο πλαίσιο διαδικασίας που κινήθηκε με πρωτοβουλία του δικαιούχου κατά του υπόχρεου ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του, δεν συνεπάγεται την εφαρμογή του δικαίου αυτού και σε μεταγενέστερη διαδικασία που κινείται από τον υπόχρεο κατά του δικαιούχου με σκοπό τη μείωση του ποσού της διατροφής.

2) Το άρθρο 4, παράγραφος 3, του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 έχει την έννοια ότι η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται όταν ο δικαιούχος παρίσταται σε διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του υπόχρεου ενώπιον της αρχής του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του, παρά το γεγονός ότι, λόγω της παραστάσεως του δικαιούχου, η αρχή αυτή αποκτά δικαιοδοσία για την εκδίκαση της υποθέσεως βάσει του άρθρου 5 του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής.